

DE NATUURVERKENNING 1997: ERKENNING VAN DE WERKELIJKE PROBLEMEN?

De minister van Landbouw, Jozias van Aartsen, heeft - na twee "valse starts" in de vorm van twee rapporten over de "Toestand der Natuur", opgesteld onder de vorige minister - een rapport doen opstellen dat pretendeert in ca. 150 pagina's een schets te geven niet alleen van de huidige toestand van de natuur in Nederland, maar ook van de toestand van bos en landschap én van de effectiviteit van het gevoerde en nog te voeren beleid voor al deze schone zaken.

Het is het eerste product van het Natuurplanbureau - een samenwerkingsverband van het welbekende RIVM, het instituut dat "Zorgen voor Morgen" schreef, met drie kennis- en onderzoeksinstituten van het ministerie van Landbouw: IKC-natuur, IBN en Staringcentrum.

Een belangrijke vraag is natuurlijk of de algemene achteruitgang van de natuur in de vorm van het verdwijnen van soorten nog in hetzelfde tempo doorgaat als in de rest van deze eeuw. Volgens het rapport "is de snelheid van de achteruitgang duidelijk afgenomen".

Een voorbarige conclusie lijkt mij. Immers, in de laatste 7,5 jaar nam de gemiddelde zeldzaamheidsscore - ondanks de lichte verbetering bij de broedvogels - nog af met 1 procent. Hetgeen maar een fractie minder snel is dan de afname met 5 procent over de periode 1965-1985: gemiddeld 1,25 procent per 7,5 jaar. Zeker gezien de geringe mate van betrouwbaarheid van dit type indexen is het naar mijn smaak niet mogelijk om te stellen dat er echt een vermindering in de snelheid van uitsterven is opgetreden. Schrijnend zijn de getallen die de toestand van de natuurwaarden van bossen weergeven: "Slechts 1% van het huidige bosareaal is nog enigermate representatief voor de natuurlijke bossen". "Slechts 7% van het huidige bos is spontaan ontstaan". "Van de circa 100 inheemse boom- en struiksoorten is bijna de helft nu zeldzaam tot zeer zeldzaam".

En dat terwijl de bossen bijna 75% van de totale oppervlakte bos- en natuurgebieden innemen en relatief veel bos al vele decennia in bezit is bij de overheid (SBB) of bij de natuurbeschermingsorganisaties. De oorzaak van de zeker in de bossen met natuurwaarden nog steeds negatieve trend wordt door de Natuurverkenning in belangrijke mate gelegd bij verdroging (75% van de bossen is verdroogd), vermeting en verzuring.

Deze drie processen worden elders overigens voor alle natuurgebieden aangeduid als de belangrijkste oorzaken van achteruitgang. Helaas wordt deze stellingname niet met analyses onderbouwd.

Een analyse van de gevolgen van versnippering bijvoorbeeld kan in een goede natuurverkenning eigenlijk niet gemist worden. De huidige mate van versnippering wordt wel kort geschetst. Gemeld wordt dat 80% van het totale aantal natuurgebieden in Nederland kleiner is dan 10 ha. Daar staat echter tegenover dat 84% van de totale oppervlakte natuurgebied te vinden is in gebieden van 100 ha of meer. Hierbij moet wel bedacht worden dat de zes gebieden die groter zijn dan 5.000 ha - waaronder de Waddenzee - 25% van de totale oppervlakte natuurgebied innemen.

Een beschrijving van de effecten van de versnippering heb ik niet aange troffen. Is een geringe omvang van het natuurgebied altijd nadelig? Indien gebiedsgrootte afgezet zou zijn tegen floristische rijkdom was vermoedelijk gebleken dat er niet of nauwelijks een correlatie is. Onder meer de vele

kleine, maar floristisch zeer rijke reservaten in Zuid-Limburg dragen bij aan het ontbreken van die relatie. Voor veel faunagroepen neemt de soortenrijkdom overigens vermoedelijk wel toe met de grootte van het natuurgebied. Wellicht dat men daarom afgezien heeft van deze analyse? Misschien dat de in Limburg resp. in dit Maandblad actieve natuurverkenner deze leemte in de Natuurverkenning 1997 kunnen opvullen door de genoemde analyse alsnog uit te voeren.

In het tweede belangrijke onderdeel van de Natuurverkenning '97 wordt geëvalueerd "in hoeverre de doelstellingen van het rijksbeleid gerealiseerd worden". Opmerkelijk is dat daarbij voorbijgegaan wordt aan de vraag of de wijze van realisatie wel efficiënt te noemen is. Het is uiteraard belangrijk te weten wat het beleid van de afgelopen jaren heeft opgeleverd, maar minstens zo belangrijk is de vraag: hadden we met dezelfde middelen wellicht nog meer kunnen presteren?

Bij tenminste twee van de belangrijkste instrumenten van het natuurbeleid is snel te zien dat de prestaties achterblijven bij de taakstellingen van het ministerie van Landbouw: bij de Natuurbeschermingswet en bij de aankoop van landbouwgrond voor natuurontwikkeling. Bij de NB-wet waren 113 aanwijzingen gepland in de periode 1991-1996 en dat zijn er maar 35 geworden. Wat betreft natuurontwikkeling blijven we (qua aankopen) in 1997 steken op ca. 42 % van de taakstelling.

Over de realisatie van verbindingzones is de Natuurverkenning optimistisch. In de vier onderzochte provincies is in zes jaar tijd ca. 30% van de verbindingzones geheel of gedeeltelijk gerealiseerd. Wel wordt daarbij aangetekend: "De zones waren niet duidelijk gerelateerd aan een concreet versnipperingsprobleem. De effectiviteit van de verbindingzones is daarvoor moeilijk te toetsen".

Ook over soortbeschermingsmaatregelen is het rapport positief. Voor het merendeel van de soorten waar iets voor gedaan wordt is er succes geboekt. Uitzonderingen op die regel zijn de Otter (uitgestorven), vleermuizen (3 vooruitgegaan, 3 achteruit), weidevogels (5 soorten achteruit, 1 vooruit) en dagvlinders (12 achteruit, 8 vooruit waarbij 2 herintroductions).

Interessant is verder dat geconcludeerd wordt dat de aanleg van natuurterreinen effectiever is dan het afsluiten van beheersovereenkomsten met boeren omdat de toename van het aantal doelsoorten per geïnvesteerde gulden bij natuurontwikkeling het hoogste is. Opmerkelijk is ook de vergelijking tussen de effectiviteit bij de beleidsterreinen natuur, bos en landschap. Het landschapsbeleid krijgt een dikke onvoldoende van de opstellers van het rapport. Het is "niet operationeel, er zijn geen duidelijke kwaliteitstaakstellingen, er zijn onvoldoende middelen, instrumenten en uitvoerders en het beleid is te zeer "bottom-up", d.w.z. volgend op initiatieven van onderop". Het laatste deel van het rapport probeert in beeld te brengen hoe natuur, bos en landschap zich verder zullen ontwikkelen bij een aantal toekomstscenario's.

De slotsom is voor de zandgebieden van Zuid-Nederland bepaald niet optimistisch. Hoofdoorzaken zijn het samenvallen van een onvoldoende verbeterde milieukwaliteit (door onvoldoende reductie van mest en ammoniak-uitstoot) met hoge grondprijzen, verstedelijking en uitbreiding van de rode

infrastructuur. Gesuggereerd wordt dat - buiten de grenszone met België en Duitsland - wellicht de ambitieniveaus aangepast moeten worden....

Deze teksten waren echter kennelijk al naar de drukker gestuurd voordat van Aartsen - mede gestimuleerd door dit rapport? - met zijn plannen voor reductie van de varkensstapel kwam.

Het rapport is - zo zult u denk ik uit het voorgaande ook wel concluderen - zeker waardevol. Door de breedte van de te beschrijven beleidsvelden en de daar voorkomende problemen blijft het op een aantal punten te oppervlakkig. Bijvoorbeeld daar waar het gaat om de analyse van de effectiviteit van de huidige instrumenten voor het natuurbeleid. De vraag is echter of dit kabinet, afgezien van de aanpak van de varkensstapel, wel bereid is om met de aanbevelingen en conclusies iets te doen. Ondanks de stelling in de

verkenning dat aanleg van natuurgebieden de meest efficiënte wijze van natuurherstel is, zet van Aartsen de bezuinigingen op de aankoop van gronden en het bevorderen van (langjarige) beheerscontracten met boeren door...

Kortom: een zinvolle verkenning, maar er had meer aandacht besteed moeten worden aan versnippering en aan belangrijke keuzes zoals beheer door boeren of door terreinbeheerders, wel of niet meer inzet van de Natuurbeschermingswet enzovoorts.

Dan hadden we met recht kunnen zeggen: Joost *h*ad het kunnen weten.

Torben Mulder

VERENIGINGSNIEUWS

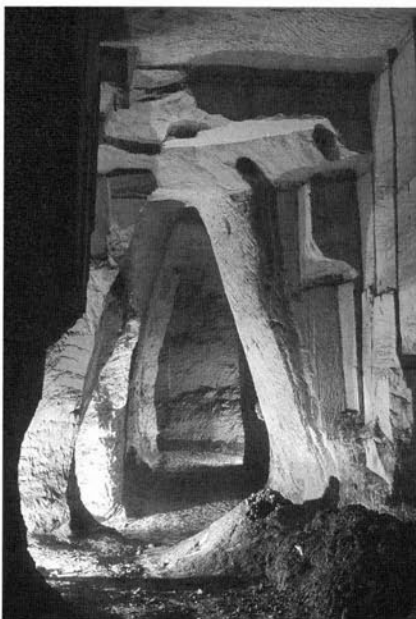
HET GENOOTSCHAP OP WEG NAAR 2000 (23)

ALWEER EEN NIEUWE SATELLIET-STICHTING

Na een periode van betrekkelijke rust in deze rubriek weer nieuws vanuit het bestuur. Op de bestuursvergadering van 18 september 1997 ging het Algemeen Bestuur akkoord met de statuten voor de "Stichting Beheer Onderaardse Kalksteengroeven". Zoals U weet is de SOK (Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven) een van de oudste studiegroepen van het Genootschap. De studiegroep werd opgericht in 1977. De leden van de SOK houden zich bezig met zeer uiteenlopende onderwerpen. Zo zijn zowel de biologie, de geologie, de cultuurhistorie als de klimatologie onderwerp van studie. Het uiteindelijke doel dat de studiegroep zich heeft gesteld is het concentreren van kennis betreffende onderaardse groeven op allerlei terrein, teneinde de wetenschap te voeden en aan die wetenschap argumenten te ontleenen die benut worden voor het streven naar behoud van deze vaak nog ondergewaardeerde natuur- en cultuurmonumenten. Omdat ook de cultuur een belangrijk onderdeel van studie is, wordt de SOK maar al te graag beschouwd als een buitenbeentje tussen de andere werk- en studiegroepen van het Genootschap. Binnen het bestuur heerst deze gedachte overigens niet en heeft men erkenning en bewondering voor het werk dat de SOK tot nu toe heeft verricht.

Een belangrijke taak, voortvloeiend uit de

doelstellingen van de SOK, is het veiligstellen van de ondergrondse waarden voor het nageslacht. Daartoe heeft de studiegroep de laatste jaren diverse groeven in eigen beheer genomen. Veelal werd uit hun midden een groevenopzichter aangesteld die een sleutelpositie innam bij de afweging welke groeven voor derden werden opengesteld. Eigen beheer hield ook in dat continu toezicht werd

gehouden op ingangen van grottenstelsels, daaronder meestal stelsels die normaal niet voor het publiek toegankelijk waren. Steeds vaker werd een beroep gedaan op eigen leden om met beperkte financiële middelen de zoveelste vernielingen aan poorten en hekwerken te repareren. Doordat ook andere

groevenbeheerders zagen dat de SOK deze taken serieus opvatte werden steeds meer groeven aan de studiegroep aangeboden, hetgeen naar onze mening en naar de mening van het SOK-bestuur een te grote verantwoordelijkheid legt op een vrijwilligersorganisatie als de onze.

De oprichting van een derde stichting, evenals de Stichting Natuurpublicaties Limburg en Stichting De Lierlei strak gelieerd aan het Genootschap, lag dus voor de hand. In dit geval vooral noodzakelijk ter afdekking van een juridische kwetsbaarheid die de vereniging bij continuering van het huidige beleid in de grootste problemen zou kunnen brengen. Daarnaast heeft de SBOK als voordeel dat ze onafhankelijk van het Genootschap financiële middelen kan verwerven teneinde het beheer van groeven optimaal te kunnen uitvoeren. Het Genootschap behoeft daarbij niet langer een remmende factor te zijn bij uitbreiding van de beheerdersfunctie. En tenslotte is het op deze manier zelfs mogelijk om groeven of ingangen daarvan in eigendom te verwerven, een maatregel die statutair binnen het Genootschap wordt uitgesloten. Bestuurders van de Stichting Beheer Onderaardse Kalksteengroeven worden door het Algemeen Bestuur van het Genootschap benoemd. Daarnaast wordt ieder jaar het jaarverslag van de Stichting voorgelegd aan het Genootschapsbestuur. Daarmee is de band verzekerd en verzegeld. Al met al de zoveelste moderniserende stap in de richting van 2000. En ik mag hierbij de hoop uitspreken dat het niet de laatste zal zijn.

A. Lenders, voorzitter